

Р. А. Калюжний,
доктор юридичних наук, професор

ПРАВОРОЗУМІННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: pravo@nau.edu.ua

Мета: визначення взаємовпливу та взаємозалежності процесу пізнання права як соціокультурного явища та розвитку інформаційного суспільства в сучасних умовах глобалізації. **Методи дослідження:** методологічну основу дослідження склали загальнонаукові методи пізнання, а також предметні наукові знання, за допомогою яких з'ясовано об'єктивні закономірності трансформації українського суспільства, зокрема в аспекті його інформатизації. **Результати:** вихідним принципом запропонованої наукової роботи є розробка теоретичних правових конструкцій з урахуванням нової національної правової ідеології «людиноцентризму», ідеї гуманізації адміністративно-правового регулювання та виконання вимог неухильного дотримання загальних засад справедливості, добросовісності та розумності. **Обговорення:** сучасні інформаційно-глобалізаційні перетворення в соціумі зумовлюють не лише появу нових правових механізмів, а й необхідність зміни парадигми правового мислення та переосмислення теоретичних основ права в цілому. А це, в свою чергу, актуалізує потребу постійного виявлення причин правової еволюції та вироблення шляхів поступового розвитку права в контексті багатоаспектності соціокультурної реальності.

Ключові слова: автопойетична система, авторитетні організації, модельні правові акти, м'яке право, плюралізм права, праворозуміння.

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах становлення інформаційного суспільства важливим є формування та застосування в процесі наукового пізнання нової стратегії вивчення права, що заснована на положеннях класичних типів праворозуміння та дозволяє обґрунтовувати комплекс сучасних правопізнавальних положень, в основі яких знаходиться ідея про право як про людиновимірний феномен, що становить невід'ємний елемент сучасної соціокультурної системи.

Важливими напрямками розвитку України в умовах глобалізації світу є інтеграція у світовий та європейський простір. Це зумовлює перехід на нову цифрову модель взаємодії суб'єктів публічної адміністрації з громадянами та юридичними особами, що не може не позначатися на системі права, формах суспільної комунікації, новітніх суспільних відноси-

нах, а отже на правосвідомості і правовій культурі, правовому вимірі в цілому. Такі зміни в напрямку розвитку держави і суспільства потребують наукового осмислення теоретичних, нормативних та соціальних чинників трансформації правової дійсності, а також пошуку нових критеріїв здійснення правового регулювання та забезпечення світового правопорядку, що й становить актуальність даного дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Розгляд права як соціокультурного явища в умовах інформатизації являє собою складну та багатоаспектну проблему, вирішення якої неможливе без використання міждисциплінарного підходу в процесі пізнання та осмислення права, а також без врахування впливу суб'єктивних факторів на суспільні явища. Саме тому для реалізації мети та завдань даної статті використовувалися досягнення як вітчизняної, так і зарубіжної соціологіч-

ної та філософсько-правової думки. Зокрема теоретичну основу даного дослідження склали праці В. Белякова, Г. Бермана, В. Дозорцева, О. Колодія, К.-Х. Ладеура, С. Онопрієнка, Ю. Остапенко, Т. Парсонса, А.-М. Слотер, О. Тихомирова, Г. Тойбнера, Е. Тоффлера, І. Шопіної, Н. Якушева та ін. Узагальнені наукові висновки зазначених вчених доводять, що сучасний розвиток теорії методології пізнання права в умовах інформаційного суспільства значно випереджає рівень готовності правозастосовної сфери до практичної правової маніпуляції з цими юридичними явищами та, в свою чергу, становлять підґрунтя для пошуку нових шляхів у розвитку механізму правового регулювання суспільних відносин в умовах глобалізації.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу існуючих наукових концепцій праворозуміння, з'ясування їх значення в процесі інформаційно-глобалізаційних перетворень українського суспільства, а також виявлення сучасних тенденцій розвитку правової системи України в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Право, слугуючи гарантом стабільності суспільного життя, являє собою не лише один із найважливіших елементів сучасного суспільного життя, але і складне соціальне утворення, що має світоглядне значення. Не зважаючи на те, що в історії філософсько-правової думки поняття права вже набуло відповідних характеристик, науковий інтерес до його пізнання не лише не зникає, а й постійно зростає. І завдання осягнення сутності права залишаються актуальним і нині. Це зумовлено, перш за все, складністю та багатогранністю права як соціокультурного явища, в дослідженні якого завжди присутня перспектива пошуку нових граней та якостей права, наприклад, права як ціннісного відношення, і, як наслідок, вироблення нових підходів до трактування його розуміння. Особливо зростають можливості розширення та поглиблення правових знань в умовах загального методологічного руху, що виник у філософії ХХ ст., а саме: перехід від класичного до неокласичного і далі до посткласичного етапу. Характерною ознакою останнього етапу є методологічний плюралізм, який сьогодні може розглядатися як магістральний напрям розвит-

ку методології права. Саме в межах даного напрямку з'являється можливість реального і послідовного оновлення трактування права.

Зростання інтересу науковців до пізнання права зумовлене також переходом сучасного суспільства в якісно новий інформаційний стан, який передбачає інші характеристики права і правової реальності. Поява нових соціокультурних умов існування суспільства поряд з накопиченими численними даними про неопозитивні прояви права, зумовлює потребу в конкретизації поняття права, наприклад, розширення складу суб'єктів нормотворчості за рахунок «незалежних адміністративних авторитетів», рекомендації яких є обов'язковими до виконання у певних сферах суспільного життя, передбачає уточнення їх ролі та місця в структурі всіх суб'єктів правотворчої діяльності, визначення правового статусу результатів їх «законотворчої» діяльності. У зв'язку з тим, що нові суб'єкти нормотворчості є суб'єктами громадянського суспільства, а не публічної влади, аналізувати їх діяльність доцільно не з точки зору специфіки політико-правового устрою, а з урахуванням особливостей соціокультурної реальності визначеної спільноти громадян.

Тут, перш за все, варто відмітити, що сучасний світ – це епоха інформаційного суспільства, основною характеристикою якої є глобалізація, що без сумніву відбивається на правовій реальності як окремих держав, так і світу в цілому. Адже в результаті глобалізації соціальний світ відчуває тиск різноманітних, досить часто протилежних один одному технічних та психологічних сил (комп'ютеризації потоків інформації, інтернету, інтенсифікації праці, «синдрому хронічної втоми»), що постійно руйнують його традиційні підвалини. Намагаючись втриматися від саморозпаду сучасний світ створює додаткові механізми соціально-правового регулювання шляхом прийняття нових законів, що зумовлює різке збільшення нормативного масиву.

Кількісне зростання правових приписів неодмінно супроводжується появою нових галузей права, що, як правило, претендують на власний предмет правового регулювання. А це, в свою чергу, призводить до систематизації позитивного права і, відповідно, до його фрагментації: інколи ціннісний для сприйняття правовий об'єкт пізнання зазнає розпаду на численні уламки.

І, як результат, збереження у свідомості однієї людини загальних ідей цього різноманітного правового масиву стає неможливим, як, власне, і використання таких ідей у щоденному житті. На зміну єдиної та цілісної правової картини світу приходять візерунки з картинок окремих сторін існування людства, що неминуче призводить до мозаїчності праворозуміння і правової культури сучасної людини.

Усвідомлюючи негативні наслідки кількісного зростання нормативних документів, світове співтовариство намагається впорядкувати правовий масив шляхом комп'ютеризації правової інформації [1, с. 27-35]. Проте, здійснюється це, як свідчить практика, шляхом приведення права до рівня звичайного інформаційного потоку, до якого можуть бути віднесені, наприклад, економічна статистика та інші дані, що піддаються математичній обробці. Класифікація нормативної інформації відбувається за формальними ознаками і ключовими словами. А це передбачає здійснення механічного позаціннісного підходу до правового об'єкта. Внаслідок комп'ютеризації отримана правова інформація являтиме собою здебільшого результат пошукової операції, проведеної згідно законів математичної логіки, в окремих випадках – становитиме результат юридичної кваліфікації, а іноді – буде представлена актом юридичного пізнання чи актом юридичного судження, в яких відображено певний ціннісно-правовий зміст. Це й становить, напевно, один із основних парадоксів сучасного права: чим більшим є юридичний масив, тим більше засобів його обробки і класифікації, і тим менше права як дієвого регулятора суспільних відносин, що має визначене смислове навантаження.

Сучасні прогресивні зрушення в суспільному житті неминуче призводять до появи «нової людини» – людини нумеричної, інтелектуальної здатності якої обмежується рамками знаково-цифрових символів, що, відповідно, впливає на зниження духовної та творчої спрямованості. І, як результат, відбувається різкий спад рівня правового мислення сучасної людини, про що попереджають соціологи та антропологи [2, с. 38-40].

Нині в дії права проявляється формально-юридичний, механічний характер впливу на

суспільство, його соціальні відносини та структури. Право за таких умов зводиться до так званої регламентуючої машини, «штампуючої» одноманітні юридичні форми із вельми різноманітного матеріалу людської поведінки. Право перетворюється на законотворчість, в певний техніко-юридичний агрегат, переважно оформлюючого порядку, покликаний зокрема адекватно з формальної точки зору закріплювати рішення ділових проблем.

Аналіз тенденцій розвитку правової реальності дозволяє констатувати, що ще одним результатом глобалізації сучасного світу є створення різноманітних міжнародних союзів та об'єднань на основі уніфікації правової дійсності. Наприклад, однією з найголовніших умов входження нових держав до Європейського Союзу чи Ради Європи є стандартизація їх правових систем і, відповідно, поетапна відмова від національних особливостей правового життя окремих держав-націй. Національному праву приділяється все менше уваги. Це означає, що право за волею юристів, теоретиків та практиків «тяжіє» до пошуку універсальних схем, що втілюють «найвищі» досягнення людського розуму, але, як правило, не враховуючи особливості конкретного культурно-історичного процесу розвитку окремих народів. Все те, що є всезагальним, універсальним, те завжди буде безособовим. Все згубно впливає на правову реальність, так як право регулює не безособові відносини, а відносини між людьми конкретних народів.

Однак, в даному контексті необхідно відмітити, що в країнах, які мають загальні або достатньо близькі культурно-історичні норми, процес стандартизації може мати успішні результати, проте, там, де функціонують суттєво різні соціально-культурні явища, уніфікація передбачає відмову від власної правової системи і утвердження абсолютних правових ідей, що, як правило, негативним чином впливає на формування правопорядку.

Вважається за потрібне серед напрямків розвитку сучасної правової дійсності виокремити тенденцію, що спрямована на встановлення зовсім іншої ієрархії правових норм, порівняно з тією, в якій відбувалося життя попередніх поколінь. Руйнуються історично сформовані типи правосвідомості і праворозуміння. А тому особливо гостро в умовах формування інформаційно-

го суспільства постає необхідність обґрунтування права як соціокультурного явища. Дійсно, становлення його інститутів і структур розглядається як складний суперечливий процес, особливістю якого є розуміння того, що в інформаційному середовищі регулювання поведінки, яке раніше відносилось до компетенції глобальних інститутів (державно-правових організацій), стає особистою справою автономних суб'єктів. Соціальне регулювання, в тому числі і правове, в даному випадку зумовлене двома основними принципами сучасності: плюралізмом влади і свободою вибору в цілях самозбереження ідентичності. З огляду першого принципу, суб'єкти можуть керуватися власними цілями лише в тій мірі, в якій вони враховують в процесі своєї діяльності інтереси та потреби інших суб'єктів. Другий принцип передбачає підвищену відповідальність суб'єктів і, перш за все, морально-правової. Основними механізмами соціальної регуляції тут стають такі види діяльності як саморефлексія, самоконтроль і самооцінка [3, с. 36-37]. І для визначення змісту соціального, зокрема правового, регулювання важливо розуміти ті цілі, оцінки, цінності, які людина вкладає в основу своєї поведінки та взаємовідносин з іншими людьми, що, в свою чергу, зумовлює необхідність проведення досліджень стану духовної культури конкретного суспільства в конкретно-історичний період, з якої і беруться ці цінності, оцінки та ідеї.

Таке розуміння виходу з кризи права є співзвучним з культурно-нормативною концепцією права американського соціолога-теоретика Т. Парсонса, згідно з якою правовий зв'язок суб'єктів зумовлюється пріоритетом культурних цінностей. «Початком» права є не просто домагання, навіть у розумінні соціального очікування, а ідентифіковані соціально-культурні домагання. Для виникнення взаємозв'язку між суб'єктами як «суми взаємностей» кожен із суб'єктів повинен співвідносити свої цінності і цінності іншого, і тільки таким чином, як вважає Т. Парсонс, ідентифіковані домагання набувають якостей і статусу праводомогання [4, с. 206]. Це означає, що при визначенні шляхів розвитку або реформування права важливо виходити не лише із соціальних змін, що відбуваються у су-

спільстві, але і із змісту культури даного суспільства та змін, які відбуваються в ній.

Доречними в даному випадку є висновки К. Беякова, С. Онопрієнка, І. Шопіної щодо завдань, які стоять перед правознавцями. «Істотні інформаційно-глобалістичні перетворення в соціумі, зазначають вчені, – зумовлюють постійний розвиток і видозміну форм суспільної комунікації, виявлення новітніх суспільних відносин, що не може не позначитися на правовій системі, а отже, і на правосвідомості, правовій культурі та правовому вимірі в цілому» [5, с. 8].

Для визначення правового режиму інформаційних відносин, на думку Н. Якушева, важливе значення має розробка зовсім нових правових інститутів та механізмів, які повинні враховувати як попередній досвід розробки теоретичних правових понять, так і специфіку самої сфери правового регулювання, яка здебільшого не має аналогів у законодавчому закріпленні відповідних правовідносин [6, с. 41]. З точки зору В. Дозорцева, питання щодо трактування права необхідно ставити більш радикально, оскільки «інформація» являє собою не просто новий об'єкт правового регулювання, а об'єкт, що займає центральне, визначальне місце в житті інформаційного суспільства. Мова при цьому повинна йти не стільки про нові правові механізми, а скільки про зміну парадигми правового мислення та перосмислення теоретичних основ права в цілому [1, с. 31]. Адже трактування права як феномена, що за своєю суттю є динамічним явищем, а не фіксованою системою, дозволяє зрозуміти зміни, притаманні правовій діяльності інформаційної цивілізації, реальність якої характеризується «потенційною прозорістю» [7, с. 9].

Для свого функціонування в ситуації, коли єдність реальності припиняє бути явною і беззаперечною та набуває таку фундаментальну якість як плюралізм, право потребує дієвості правових актів. Вирішення тих чи інших спірних питань або проблем вже не може відбуватися за рахунок механічного застосування загальних правил до приватних випадків і тому являє собою не випадкову діяльність, а нормотворчість в кожному конкретному випадку. Дана діяльність може бути змістовно описаною як безперервний процес правотворення відповідно до появи нових відносин та введення нових організацій, які, в свою чергу, створюють можливість для виникнення

нових взаємозв'язків. Така нормотворчість є одночасно діяльністю, що забезпечує підтримку правової системи та посилення її автономності. Ця діяльність і охороняє систему, і підтримує її в робочому стані.

Відповідно, основною функцією права в інформаційному суспільстві є безперервна діяльність щодо формування життєздатних моделей, які регулюють ті чи інші конкретні взаємовідносини між суб'єктами. І для того, щоб орієнтуватися в існуючих взаємозв'язках між операціями та мати можливість використовувати вже існуючі зразки в процесі безперервного самоконструювання, право може користуватися в ситуації лише власною історією – самоідентифікацією. Важливим є те, що тут ніякої єдності завчасно не передбачається, тобто вона (єдність) в ході процесу і не відтворюється. На відміну від ієрархічності, яка властива традиційним системам, така правова система «гетерархійна», оскільки не утворює фундаментальної єдності. Правила, які породжуються такою правовою системою, не можуть бути дотримані інакше, як в самому процесі їх реалізації. В ній відсутній абсолютний початок і немає фіксованого набору правил, який складав би основу процесу самозбереження і саморепродукції. Це означає, що в епоху інформаційного суспільства пріоритетність у праві набуває процес реалізації норм права. Така правова система складається не із жорстко визначених компонентів, наприклад, таких як система законодавства, її ядром обов'язково стають приватні, тобто несанкціоновані напряду офіційним позитивним правом правові акти, а в якості базової правової реальності виступають правові комунікації [8, с. 117].

Зазначена тенденція правової еволюції була передбачена ще в 70-ті роки минулого століття американським футурологом Е. Тоффлером [9, с. 13-23]. Зокрема, він стверджував, що значна кількість безперервно виникаючих і зникаючих самостійних груп будуть змушені приймати повсякденні рішення, погоджені не із загальними нормативними стандартами, фіксованими в законах та інших актах представницьких органів чи органів центральної виконавчої влади, а з внутрішніми імперативами ситуацій, до яких залучені групи та належні до

них ідивіди. Будь-яке рішення буде прийматися лише для даного випадку (*ad hoc*), воно буде неповторним в тій же мірі, в якій неповторна і унікальна сама ситуація. Подібну систему прийняття рішення Е. Тоффлер іменував едхократією, вважаючи, що вона і буде визначати стиль правового життя інформаційного суспільства. Вільна домовленість і договір стануть, на думку Е. Тоффлера, основою міжгрупових відносин, зникне прошарок професіональних юристів, з'являться самодіяльнісні форми судового провадження, третейства, посередництва у спорах, що забезпечить більш повні можливості для захисту та реалізації інтересів всіх груп.

Не дивлячись на те, що в даному прогнозі увага акцентується на формально-процедурних, а не на змістовних моментах, в ньому зазначено найбільш головне: право починає повертатися на шлях свого саморозвитку, який був зламаний в результаті появи на певній стадії соціокультурного розвитку людства закону, що прагнув підкорити право деякому єдиному верховному началу, інтегрувати його до широкого загалу, який контролюється авторитарним суб'єктом-державою. Повернення права на шлях самоконструювання безперечно призведе до відновлення істинного змісту досліджуваного феномену.

Одними з перших, хто спробував розглянути право в якості такої самопороджуючої, автопойетичної (*autopoietic*) системи, були Н. Луман та Г. Тойбнер. Так, німецький філософ права Г. Тойбнер пропонував кваліфікувати право як систему, здатну до рефлексії, яка структурована внутрішніми обмеженнями у формі раціональної аргументації. Як автопойетична система, право репродукує себе шляхом вчасного розмежування самого себе і того, що правом не являється. Також право, на думку Г. Тойбнера, володіє процедурами правового осмислення передових досягнень в різних сферах [10, с. 727-730].

Оскільки в епоху інформаційного суспільства реальність стає плюралістичною, то, відповідно, відносини в умовах такого суспільства є за своєю природою неоднорідними, комплексними і першопочатково не передбачаючими будь-яких односторонніх тривіальних рішень, заснованих на жорстких нормативних актах. У зв'язку з цим ієрархія джерел права як автопойетичної системи може бути представлена наступним чином: в

центрі знаходяться приватні правові акти, далі йде судова практика (включаючи всі види арбітражних і третейських судів) і, нарешті, на периферії правової системи розміщується законодавство.

Звісно, першорядну роль законів ніхто не відміняв і відмінити не в силах, проте вони, з точки зору теорії автопойетичної системи, не наділені такою роллю від самого початку, а стають саме такими лише в тій мірі, в якій суддя робить їх частиною конкретних практичних рішень. Ні закони, ні інші нормативні акти, прийняті компетентними органами публічної влади, а лише індивідуальні дії, що мають чи може і не мають конкретних правових наслідків, складають серцевину правової системи.

До приватних правових актів у науковій літературі відносять, перш за все, адміністративні рішення, які забезпечують ефективну роботу підприємства, переддоговірні спори, договори приєднання, контракти тощо, джерелами яких не є ні спеціальні закони чи кодекси, ні міжнародні конвенції, ні звичаї ділового обороту. Крім того, існує цілком самостійна сфера діяльності щодо розробки регулятивних правил для впорядкування тих чи інших суспільних відносин, до яких можна віднести так звані міжнародні модельні правові акти, що містять міжнародні правові акти та принципи [11, с. 1].

Серед міжнародних модельних правових актів можна виокремити різноманітні рекомендації, що розроблюються авторитетними організаціями, які головним чином розраховані на врегулювання й охорону однорідних й однотипних суспільних відносин. Авторитетними організаціями є, наприклад, спеціальна комісія по розробці рекомендацій, створена при англійській Торговельній корпорації по торгівлі цінними паперами, Міжнародна і європейська організація по стандартизації: CEN (Committee European of Normalization); ISO (International Organization for Standardization) [12, с. 54].

Специфічними рисами цих і подібних до них організацій є, по-перше, представництво (тобто представлення максимальної кількості інтересів) і, по-друге, кваліфікованість, професіоналізм, який в кінці кінців і забезпечує

авторитет та обсяг реалізації прийнятих такими організаціями нормативно-правових актів.

Практика застосування адміністративних рішень, розробка і реалізація модельних правових актів та рекомендацій, вироблених авторитетними організаціями, показує, що вони створені як правила поведінки, призначені для використання учасниками суспільних відносин за їхнім волевиявленням. Такі документи не потребують жодних схвалень з боку держави і призначені для застосування до певного контракту (договору) за умови, що його учасники погодяться добровільно підпорядкувати свої відносини таким документам і актам. Проте найбільш важливе у даному випадку – це те, що зазначені приватні акти відповідають основному правовому критерію, який може бути представлений як наявність певного зв'язку між двома правовими центрами (суб'єктом права і суб'єктом обов'язку), а також взаємозв'язку між безпосереднім створенням правових норм і їх конкретною реалізацією.

В даному контексті необхідно враховувати принципи методологічне положення, висловлене К.-Х. Ладеуром: «соціальні конвенції являють собою не форми координації, які позбавлені правового характеру, а форми координації міжорганізаційного породження взаємопов'язуючих відносин, які варто розглядати в якості нормативних (правових) феноменів» [7, с. 119]. Таким чином створені нормативні акти відповідають всім формальним вимогам, що висувуються до правових норм: загально-визнаність, авторитетність (владність), конкретність змісту та ін. Сторони, взявши на себе добровільне зобов'язання дотримуватись відповідних правил, зв'язують себе правовими наслідками і одночасно легалізують дотримуваними правилами. При цьому порушення даних правил призводить до появи санкцій, в тому числі і судових, які застосовуються «власними силами», наприклад, третейським судом.

В епоху інформаційного суспільства, невід'ємною характеристикою якого є плюралізм, коли кожен громадянин може робити вибір якою системою цінностей керуватися в тій чи іншій ситуації, деякі прояви сучасного права можуть бути описані як прояви «м'якого права». Це зумовлене формуванням нової тенденції і правової еволюції, змістом якої є «наділення» рішень незалежних від державних структур правовою

силою. Правові відносини між суб'єктами приватного права все частіше встановлюються напряду, поза правотворчою діяльністю законодавчих органів держави [13, с. 520]. Оскільки в основі діяльності недержавних структур лежить головний правовий критерій – взаємозв'язок між виробленням норм і їх конкретним застосуванням, тісний зв'язок між взаємними правами і обов'язками, – вони стають представниками та провідниками нового світового правопорядку, що безпосередньо не пов'язаний з волею держави.

Також варто зазначити, що в інформаційному суспільстві першочергове значення починає набувати взаємозв'язок позитивного права, встановленого чи санкціонованого державою, і «м'якого права», створюваного учасниками громадянського суспільства. З цього випливає, що в позитивному праві потрібно закріплювати не лише природній процес стандартизації громадянських правовідносин, які є відбитком соціальних конвенцій чи очікувань, але і механізмами активного сприяння даному процесу.

На сучасному етапі пріоритетності набуває офіційне право, яке може отримати назву постпозитивного права. Для нього, по-перше, характерним є панування індивідуальних правових актів недержавних структур, схвалення яких з боку держави не передбачається. По-друге, знову в ньому переважають внутрішні санкції – добровільне виконання правових приписів. По-третє, відбувається розширення поняття «норма» і у випадку відмови від жорстко встановлених правил поведінки, і з точки зору процесу легітимації норм і пов'язаних з ними гарантій їх дотримання. І, нарешті, в сучасному праві переважає процес реалізації норм, тобто право асоціюється з діяльністю і комунікацією. В цих умовах можна однозначно констатувати, що право знову набуває самодостатність та самоспроможність, незалежність від зовнішніх насильницьких факторів, в тому числі і від держави. Таке право нерідко називають «м'яким правом» або «рефлексивним правом», яке незалежно від термінології слід розглядати як нову форму права [14, с. 98-107].

Висновки. Підводячи підсумки варто зазначити, що при дослідженні сучасної правової

дійсності необхідно орієнтуватися на методологічний плюралізм, що виникає завдяки визнанню неможливості усвідомити та інтерпретувати правову реальність інформаційного суспільства в межах якогось одного методу. Погоджуючись з позицією К.-Х. Ладеура, варто наголосити на тому, що право все частіше стикається з новими вимогами, виконання яких не може бути виведеним із встановлених правил [7, с. 10]. Лише методологічний синтез різномірних методів дозволяє досліджувати право як багатогранне і багатоаспектне явище, звернене до особистості, інтересів та потреб людини.

Адже суспільство сьогодення – це інформаційне суспільство, в якому виникають нові, неіснуючі раніше проблеми, що потребують правового регулювання. Виявлена неоднозначність ситуації вимагає, по-перше, теоретичного осмислення причин, які зумовлюють правову трансформацію та перетворення суспільного життя; по-друге, усвідомлення шляхів виходу з кризи і поступового розвитку права в достатньо складній і різноманітній соціокультурній реальності.

Література

1. *Дозорцев В. А.* Информация как объект исключительного права / В. А. Дозорцев // Дело и право. – 1996. – № 4. – С. 27-35.
2. *Гриб В. В.* Проблемы формирования правосознания молодежи: опыт прошлого, реалии настоящего / В. В. Гриб // Юрист. – 1998. – № 5. – С. 38-40.
3. *Бауман З.* Социологическая теория постсовременности / З. Бауман // Социологические очерки. Ежегодник. – М.: Ин-т молодежи, 1991. – Вып. 1. – С. 28-48.
4. *Parsons T.* Essays in Sociological Theory, pure and applied / Т. Parsons. – Glencoe: Free Press, 1949. – 366 p.
5. *Беляков К. І.* Інформаційна культура в Україні: правовий вимір: монографія / К. І. Беляков, С. Г. Онопрієнко, І. М. Шопіна. – К.: КВІЦ, 2018. – 169 с.
6. *Якушев В. М.* Информационное общество и правовое регулирование: новые проблемы теории и практики / В. М. Якушев // Информационное общество. – 1999. – № 1. – С. 40-43.
7. *Ladeur K.-H.* The Theory of Autopoiesis as an Approach to a better Understanding of Postmodern Law / К.-H. Ladeur. – San Domenico, 1999. – 45 p.

8. *Habermas J.* Reconciliation through the Public Use of Reason: Remarks on John Rawls's Political Liberalism / J. Habermas // *Journal of Philosophy*. – 1995. – P. 109-131.

9. *Toffler A.* The Future of Law and Order / A. Toffler // *Ecounter*. – 1973. – Vol. 41. – № 1. – P. 13-23.

10. *Teubner G.* How the Law thinks: Toward a Constructivist Epistemology of Law / G. Teubner // *Law and Society Review*. – 1989. – P. 727-757.

11. *Колодій О. А.* Модельні правові акти: теорія та практика реалізації / О. А. Колодій // автореф. дис... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.01; Нац. ун-т імені Ярослава Мудрого. – Х., 2015 – 20 с.

12. *Ladueur K.-H.* Towards a Legal Theory of Supranationality – The Viability of the Network concept / K.-H. Ladueur // *European Law Journal*. – 2002. – P. 33-54.

13. *Slaughter A.-M.* International Law in a World of Liberal States / A.-M. Slaughter // *European Journal of International Law*. – 1995. – P. 503-538.

14. *Остапенко Ю. І.* М'яке право у регулюванні господарських відносин / Ю. І. Остапенко // *Економічна теорія та право*. – 2017. – № 1. – С. 98-107.

References

1. *Dozortsev V. A.* Informatsiya kak ob'ekt isklyuchitel'nogo prava / V. A. Dozortsev // *Delo i pravo*. – 1996. – № 4. – S. 27-35.

2. *Grib V. V.* Problemy formirovaniya pravosoznaniya molodezhi: opyt proshlogo, realii nastoyaschego / V. V. Grib // *Yurist*. – 1998. – № 5. – S. 38-40.

3. *Bauman Z.* Sotsiologicheskaya teoriya post-sovremennosti / Z. Bauman // *Sotsiologicheskie ocherki. Ezhegodnik*. – М.: In-t molodezhi, 1991. – Vyip. 1. – S. 28-48.

4. *Parsons T.* Essays in Sociological Theory, pure and applied / T. Parsons. – Glencoe: Free Press, 1949. – 366 p.

5. *Byelyakov K. I.* Informacijna kul'tura v Ukraini: pravovyj vy`mir. Monografiya / K. I. Byelyakov, S. G. Onopriyenko, I. M. Shopina. – К.: KVICz, 2018. – 169 s.

6. *Yakushev V. M.* Informatsionnoe obschestvo i pravovoe regulirovanie: novye problemy teorii i praktiki / V. M. Yakushev // *Informatsionnoe obschestvo*. – 1999. – № 1. – S. 40-43.

7. *Ladueur K.-H.* The Theory of Autopoiesis as an Approach to a better Understanding of Postmodern Law / K.-H. Ladueur. – San Domenico, 1999. – 45 p.

8. *Habermas J.* Reconciliation through the Public Use of Reason: Remarks on John Rawls's Political Liberalism / J. Habermas // *Journal of Philosophy*. – 1995. – P. 109-131.

9. *Toffler A.* The Future of Law and Order / A. Toffler // *Ecounter*. – 1973. – Vol. 41. – № 1. – P. 13-23.

10. *Teubner G.* How the Law thinks: Toward a Constructivist Epistemology of Law / G. Teubner // *Law and Society Review*. – 1989. – P. 727-757.

11. *Kolodij O. A.* Model`ni pravovi akty`: teoriya ta prakty`ka realizaciyi / O. A. Kolodij // avtoref. dy`s... kand. jur. nauk: special`nist` 12.00.01; Nacz. un-t imeni Yaroslava Mudrogo. – Х., 2015 – 20 s.

12. *Ladueur K.-H.* Towards a Legal Theory of Supranationality – The Viability of the Network concept / K.-H. Ladueur // *European Law Journal*. – 2002. – R. 33-54.

13. *Slaughter A. M.* International Law in a World of Liberal States / A. M. Slaughter // *European Journal of International Law*. – 1995. – P. 503-538.

14. *Ostapenko Yu. I.* M'яке право u regulyuvanni gospodars`ky`h vidnosy`n / Yu. I. Ostapenko // *Економічна теорія та право*. – 2017. – № 1. – С. 98-107.

Р. А. Калюжный

**ПРАВООПОНИМАНИЕ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ТРАНСФОРМАЦИЮ
ОБЩЕСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

Национальный авиационный университет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Киев, Украина
E-mail: pravo@nau.edu.ua

Цель: определение взаимовлияния и взаимозависимости процесса познания права как социокультурного явления и развития информационного общества в современных условиях глобализации. **Методы исследования:** методологическую основу исследования составили общенаучные методы познания, а также предметные научные знания, с помощью которых определены объективные закономерности трансформации украинского общества, в частности в аспекте его информатизации. **Результаты:** исходным принципом предложенной научной работы является разработка теоретических правовых конструкций с учетом новой национальной правовой идеологии «человекоцентризма», идеи гуманизации административно-правового регулирования и требований неукоснительного соблюдения общих принципов справедливости, добросовестности и разумности. **Обсуждение:** современные информационно-глобализационные преобразования в социуме обуславливают не только появление новых механизмов, но и необходимость изменения парадигмы правового мышления и переосмысления теоретических основ права в целом. А это, в свою очередь, актуализирует необходимость постоянного выявления причин правовой эволюции и выработки путей постепенного развития права в контексте многоаспектности социокультурной реальности.

Ключевые слова: аутопоietичная система, авторитетные организации, модельные правовые акты, «мягкое право», плюрализм права, правопонимание.

R. Kaliuzhnyi

**LEGAL CONSCIOUSNESS AND ITS INFLUENCE ON THE TRANSFORMATION OF SOCIAL
RELATIONS IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: pravo@nau.edu.ua

Purpose: the purpose of the article is to determine the mutual influence and interdependence of the process of cognition of law as a socio-cultural phenomenon and the development of an information-oriented society in modern conditions of globalization. **Methods:** the methodological basis of the study consisted of general scientific methods of cognition, as well as subject scientific knowledge, which helped to find out the objective patterns of transformation of Ukrainian society, in particular, in the aspect of its informatization. **Results:** the initial principle of the scientific work is the development of theoretical legal structures, taking into account the new national legal ideology of «human-centrism», the idea of humanization of administrative-legal regulation and the fulfillment of the requirements of strict observance of general principles of justice, fairness and reasonableness. **Discussion:** modern information and globalization transformations in society determine not only the emergence of new legal mechanisms, but also the need to change the paradigm of legal thinking and redefine the theoretical foundations of the law as a whole. This, in turn, actualizes the need for constant identification of the causes of legal evolution and the creation of ways for the gradual development of law in the context of multidimensionality of socio-cultural reality.

Keywords: autopoietic system, authoritative organizations, model legal acts, soft law, pluralism of law, legal understanding